

Teresa Bulska-Leśniak

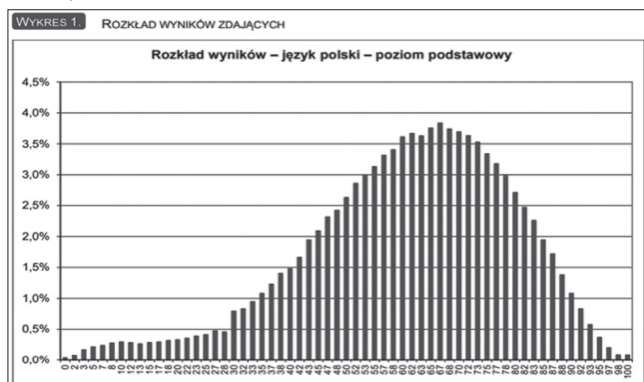
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Jedno zadanie – wiele wniosków

Pamięci Ingi Bator

W niniejszym tekście przedstawiam kilkuaspektową analizę jednego zadania historycznoliterackiego – zadania 10. z części testowej egzaminu maturalnego w 2024 roku. Zadanie sprawdzało umiejętność rozpoznawania tematyki i problematyki wiersza Jana Andrzeja Morsztyna *Niestatek* oraz rozpoznania w utworze sposobu kreowania sytuacji lirycznej. Maturzysta po przeczytaniu podanej definicji pojęcia *koncept* oraz podanego wiersza Jana Andrzeja Morsztyna miał wyjaśnić, na czym polega koncept w tym utworze poetyckim. Trafne wyjaśnienie wymagało odniesienia się do zawartości myślowej utworu lub do jego budowy, przy czym do uznania odpowiedzi za poprawną nie wystarczyło ograniczenie jej do wymienienia środków stylistycznych zawartych w wierszu. Rozwiązanie zadania okazało się dla zdających trudne, wartość wskaźnika łatwości tego zadania wyniosła 0,41. Było to najtrudniejsze zadanie w arkuszu egzaminacyjnym w 2024 roku. Wyniki podaję na podstawie *Sprawozdania z egzaminu maturalnego w 2024 roku*¹, opracowanego pod kierunkiem CKE.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na wyniki egzaminu na poziomie podstawowym w 2024 roku. Podany niżej wykres dowodzi, że egzamin nie był trudny. Większość zdających uzyskała wyniki powyżej 30%. W roku szkolnym 2023/2024 egzamin maturalny z języka polskiego został przeprowadzony na podstawie wymagań egzaminacyjnych określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 10 czerwca 2022 r.

Egzamin z języka polskiego na poziomie podstawowym polegał na rozwiązaniu dwóch arkuszy. Arkusz pierwszy zawierał dwie części: test *Język polski w użyciu* i test historycznoliteracki. Zadania w teście *Język polski w użyciu* sprawdzały

¹ *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2024 roku*, <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/wyniki-sprawozdania/sprawozdanie-z-egzaminu-maturalnego-w-2024-r/>

umiejętności odczytywania, porównywania, analizowania, syntetyzowania i uogólniania problematyki dwóch tekstów literackich oraz umiejętności z zakresu kształcenia językowego i tworzenia wypowiedzi – notatki syntetyzujące. Zadania w teście historycznoliterackim sprawdzały poziom opanowania umiejętności z zakresu kompetencji literackich i kulturowych. Należało również napisać wypracowanie stanowiące wypowiedź argumentacyjną.

Na test historycznoliteracki składało się 10 zadań, w tym 2 zadania zamknięte (typu prawda-falsz), 1 zadanie z częścią zamkniętą i częścią otwartą oraz 7 zadań otwartych krótkiej odpowiedzi. Wszystkie zadania zawierały wyposażenie, którym był fragment utworu literackiego, fragment tekstu nieliterackiego lub tekst ikoniczny. Niżej za CKE podaję parametry statystyczne wyników zdających.

TABELA 4. WYNIKI ZDAJĄCYCH – PARAMETRY STATYSTYCZNE*

Zdający	Liczba zdających	Minimum (%)	Maksimum (%)	Mediana (%)	Modalna (%)	Średnia (%)	Odchylenie standardowe (%)	Odszetek sukcesów** (%)
Ogółem Formuła 2023	248 060	0	100	63	67	61	18	95
w tym:								
z liceów ogólnokształcących	149 947	0	100	67	73	65	17	97
z techników	96 502	0	100	57	60	56	17	93
z branżowych szkół II stopnia	1 611	0	90	30	10	31	19	54
Obywatele Ukrainy	233	2	88	50	42^a	51	18	90

* Dane dotyczą tegorocznych absolwentów. Parametry statystyczne są podane dla grup liczących 30 lub więcej zdających.

** Dane dotyczą tegorocznych absolwentów, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów obowiązkowych.

^a Istnieje wiele wartości modalnych. Podano wartość najmniejszą.

Rodzi się pytanie, dlaczego na egzaminie, na którym odszetek sukcesów wyniósł 95%, trudne do wykonania było zadanie wymagające jedynie wykazania się umiejętnością świadomego odbioru podanego tekstu poetyckiego w zakresie jego tematyki lub sposobu organizacji. Dlaczego maturzyści nie radzili sobie z zadaniem, w którym wszystkie potrzebne treści zostały podane, a więc nic nie musieli sobie przypominać i odtwarzać. Często zarzuca się egzaminom, nie tylko z języka ojczystego, że nastawione są na sprawdzanie wiadomości, że wymagają od zdających wiedzy pamięciowej. Wreszcie mówi się, że w testach dominuje odtwórczość, a nie samodzielność zdających. Z tym ostatnim zdaniem trzeba polemizować, odwołując się do całych wiązek testowych w arkuszu, bo przypomnę, że są to dwie części – test *Język polski w użyciu*, powiązany z tekstami nieliterackimi oraz wiązka zadań historycznoliterackich, z której pochodzi omawiane zadanie. Właśnie omawiane zadanie jest doskonałym przykładem polecenia, które nie sprawdza wiedzy, lecz samodzielność zdających. Bada bardzo potrzebną w dalszym życiu młodego człowieka umiejętność wykorzystania definicji do pracy z podanym tekstem i sformułowania własnego wniosku, bowiem podczas rozwiązywania tego zadania można odnieść się zarówno do zawartości myślowej wiersza – treści, jak i do jego budowy. Przy rozwiązywaniu zadania oczekiwana jest przede wszystkim samodzielność.

Do jakich pytań skłania analiza jakościowa parametrów tego zadania? Otóż pojawiają się pytania o poziom i sposób przygotowania zdających do rozwiązywania zadań testowych z języka polskiego, o metody nauczania rozwiązywania zadań testowych z tego przedmiotu, o rodzaje wykonywanych w szkole ćwiczeń w zakresie samodzielnego, świadomego odbioru tekstu literackiego przez uczniów liceów i techników. Dlaczego maturzyści nie umieją wykorzystać podanej definicji konceptu i poprawnie odnieść jej do wiersza? Dlaczego wyjaśnienia, na czym polega koncept w tekście Morsztyna, najczęściej były nietrafne? Dlaczego zamiast przetwarzać podaną definicję parafrazowali ją i do tego ograniczali odpowiedź? Dlaczego tak często błędnie interpretowali wiersz? Dlaczego zamiast odczytać tekst ograniczali się do wskazywania w nim środków językowych?

W dalszej części tekstu wskazuję przykłady poprawnych oraz błędnych rozwiązań zadania i staram się je zanalizować. Jednak odpowiedzi na wszystkie podane wyżej pytania podać nie zdołam. Są to bowiem pytania o kondycję kształcenia polonistycznego, a to temat znacznie wykraczający poza ramy tego tekstu.

Wnioski z analizy treści i zasad oceniania zadania 10.

Treść zadania 10. była następująca:

Zadanie 10. (0–1)
 Przeczytaj definicję pojęcia *koncept* oraz wiersz *Niestatek* Jana Andrzeja Morsztyna.

Koncept – wyszukany pomysł rządzący konstrukcją całości lub części utworu poetyckiego, zrealizowany w postaci zaskakujących i kunsztownych sposobów rozumowania, obrazowania i wysłowienia.

Na podstawie: *Podręczny słownik terminów literackich*, red. Janusz Sławiński, Warszawa 2001.

Jan Andrzej Morsztyn
Niestatek¹

Oczy są ogień, czoło jest zwierciadłem,
 Włos złotem, perłą zęb, pleć mlekiem zsiadłem,
 Usta koralem, purpurą jagody²,
 Póki mi, panno, dotrzymujesz zgody.
 Jak się zwadzimy³ – jagody są trądem,
 Usta czeluścią, pleć blejwasem bładem⁴,
 Ząb szkapią kością, włosy pajęczyną,
 Czoło maglownią⁵, a oczy perzyną⁶.

Jan Andrzej Morsztyn, *Niestatek*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, Wrocław 1998.

¹ Niestatek – tu: niestałość, zmienność.
² Jagody – policzki.
³ Zwadzić się – pokłócić się.
⁴ Blejwas bład – martwa biel ołowianej białej farby.
⁵ Czoło maglownią – pomarszczone jak pokryta rowkami deska do maglowania.
⁶ Perzyna – popiół.

10.
0–1

Wyjaśnij, na czym polega koncept w wierszu *Niestatek* Jana Andrzeja Morsztyna.

Wymagania ogólne i szczegółowe z podstawy programowej, które sprawdzano za pomocą tego zadania, nie wykraczały poza umiejętność czytania, analizowania i interpretowania literatury oraz świadomy odbiór tekstu. Znajomość utworów Jana Andrzeja Morsztyna, a w szczególności podanego wiersza, nie była konieczna, aby rozwiązać zadanie. Wiersz *Niestatek* został w całości zacytowany i opatrzony przypisami pozwalającymi na jego zrozumienie. Należy jednak pamiętać, że wybrane wiersze Jana Andrzeja Morsztyna omawia się na lekcjach, więc uczniowie znają jego barokowy sposób tworzenia poezji. Wiedza na temat konceptyzmu jako prądu barokowego także nie była niezbędna, ponieważ podana definicja konceptu dawała podstawę do sformułowania odpowiedzi. Niżej przedstawiam wymagania egzaminacyjne², które były podstawą do skonstruowania zadania, a zarazem badane umiejętności.

Wymagania egzaminacyjne 2024	
Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
I. Kształcenie literackie i kulturowe.	I. Kształcenie literackie i kulturowe.
5. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej [...].	1. Czytanie utworów literackich. Zdający:
7. Kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury [...].	9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek [...] ze zjawiskami [...] estetycznymi [...];
8. Kształcenie umiejętności świadomego odbioru utworów literackich [...] na różnych poziomach [...].	10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: [...] sytuacji lirycznej [...].

Zadanie sprawiało trudność zdającym, ale dla egzaminatorów zasady oceniania rozwiązań były jasne. Ocenianie zadania 10. nie sprawiało problemów. Zasady oceniania zadania, którymi posługiwali się egzaminatorzy, zakładały, że za rozwiązanie można przyznać 1 punkt, a rozpisano je następująco:

- 1 pkt – trafne wyjaśnienie w odniesieniu do zawartości myślowej utworu albo do budowy utworu.
- 0 pkt – odpowiedź niepoprawna albo brak odpowiedzi.

Uwaga.

Jeżeli zdający w odpowiedzi tylko wymienia środki stylistyczne zawarte w utworze, to za rozwiązanie zadania otrzymuje 0 pkt.

Podano egzaminatorom także przykładowe odpowiedzi, wybrane spośród wielu analizowanych przed ocenianiem rozwiązań uczniowskich przez zespół koordynatorów języka polskiego OKE i CKE. Warto zauważyć, że żadna z przykładowych poprawnych odpowiedzi nie jest rozbudowana. Tak jak większość rozwiązań maturzystów w znacznym stopniu dotyczą one zawartości myślowej utworu. W trzeciej odpowiedzi pojawia się jednak bardzo trafne nawiązanie maturzysty do budowy utworu: *koncept w wierszu „Niestatek” polega na zastosowaniu kontrastu*.

- Na tym, że kobieta jest inaczej postrzegana przez ukochanego, kiedy są zgodni, a inaczej – kiedy się pokłóca.

² https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Arkusze_egzaminacyjne/2024/Jezyk_polski/poziom_podstawowy/MPOP-P1-100-2405-zasady.pdf

- Koncept polega na zobrazowaniu zmienności postrzegania kobiety pod wpływem emocji towarzyszących życiu w zgodzie oraz niezgodzie.
- Koncept w wierszu „Niestatek” polega na zastosowaniu kontrastu. Na początku ukazano wyidealizowany wizerunek panny, gdy zakochani są w zgodzie ze sobą. Z kolei po kłótni dziewczyna staje się szpetna w oczach ukochanego.

Warto wyjaśnić, że co rok podczas trwającego 4–5 dni spotkania zespół koordynatorów CKE i OKE z udziałem konsultanta akademickiego przygotowuje materiały szkoleniowe dla egzaminatorów. Są to materiały wykorzystywane podczas obowiązkowego dla każdego egzaminatora szkolenia, które poprzedza rozpoczęcie przez niego oceniania arkuszy maturalnych. W materiałach znajdują się między innymi przykładowe rozwiązania zadań, zaczerpnięte z autentycznych rozwiązań maturzystów, których oceny dokonują egzaminatorzy pod kierunkiem przewodniczącego zespołu egzaminatorów. Służy to lepszemu przygotowaniu zespołu do pracy, ma bowiem za zadanie ograniczyć wątpliwości, jakie będą rodzić się u egzaminatorów podczas sprawdzania. Przykłady wybrane są tak, aby pokazać błędne rozwiązania, które można uznać za typowe, oraz rozwiązania budzące wątpliwości po pierwszej lekturze. Dyskusja wokół nich utrwala wspólnie dla egzaminatorów myślenie na temat oceniania zadania i staje się pomocą w ich dalszej pracy.

W przypadku zadania 10. egzaminatorom zaproponowano przykład niepoprawnego rozwiązania:

Koncept w wierszu „Niestatek” polega na zastosowaniu przez autora licznych porównań oraz epitetów, dzięki którym dzieło zyskuje kunsztowną wymowę i staje się atrakcyjne dla odbiorcy. Autor za pomocą barwnych środków opisuje ułotność piękna i młodości.

Po pierwszej lekturze takiej odpowiedzi niektórzy egzaminatorzy mogliby pochylnie przyznać punkt, a przecież sama obecność porównań i epitetów nie stanowi o koncepcie. Poza tym drugie zdanie świadczy o niezrozumieniu sensu wiersza.

Po dyskusji na temat tego rozwiązania należało przypomnieć egzaminatorom, że aby przyznać punkt, nie wystarczy samo wskazanie bogactwa środków. Należało także przypomnieć, że nietypowe, budzące wątpliwości rozwiązania egzaminator konsultuje z przewodniczącym zespołu, a ten z koordynatorem OKE. W wielu przypadkach koordynatorzy OKE konsultują wątpliwości z koordynatorami CKE i konsultantem akademickim.

Drugi z zaproponowanych przykładów do ćwiczenia był poprawnym i pełnym rozwiązaniem, w którym maturzysta odniósł się zarówno do zawartości myślowej utworu (przesadne wychwalanie zalet panny, które szybko *zamieniają się w odrażające wady*), jak i do jego budowy (wskazanie dwóch części w utworze oraz zasady kontrastu jako konceptu, przy czym wyraz *koncept* nie pada, bo paść nie musiał, aby odpowiedź była trafna):

Na początku utworu podmiot liryczny wręcz przesadnie wychwala pannę. Natomiast w drugiej połowie wiersza wymienione wcześniej zalety zamieniają się w odrażające wady, co tworzy znaczny kontrast w konstrukcji utworu.

Jak już napisałam, egzaminatorzy nie zgłaszali wątpliwości co do oceny rozwiązań zadania 10. Nie wymagało ono także konsultacji na forum CKE.

Analiza przykładowych rozwiązań zadania 10. na podstawie arkuszy maturalistów

W tej części artykułu zajmę się przede wszystkim rozwiązaniami niepoprawnymi i kontrowersyjnymi. Łatwo się domyślić, że takich odpowiedzi jak zacytowane poniżej nie było wiele. Zadanie cytuję za przygotowanym pod kierunkiem CKE *Sprawozdaniem z egzaminu maturalnego w 2024 roku. Język polski*³. Zostało ono oznaczone numerem 49.

Przykład 49.

Koncept w wierszu „Niestatek” J. Andrzeja Morsztyna polega na zmienności sposobu postrzegania kobiety w zależności od panujących stosunków między podmiotem lirycznym a nią. Gdy są oni w zgodzie podmiot liryczny przedstawia elementy jej ciała porównując do pięknych rzeczy aby pokazać jej urodę. Natomiast w chwili kłótni jej wygląd opisuje porównując go do negatywnych rzeczy aby pokazać jej brak piękna.

Jak wspomniałam, wyczerpujących i przejrzystych zredagowanych odpowiedzi nie było wiele, ale zdarzały się ciekawe rozwiązania. Oto przykłady wybrane z rozwiązań absolwentów, którzy zdawali maturę w OKE w Krakowie⁴. Odślaniają one nie tylko różne sposoby interpretowania wiersza, czyli odwoływanie się do jego treści lub budowy, ale także różnice w umiejętności argumentowania, kulturze słowa, poprawności językowej.

- W wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna koncept polega na zmienności w spojrzeniu na świat przez podmiot liryczny w zależności od jego relacji z pewną kobietą – gdy są w zgodzie opisuje ją jako piękną kochankę, a gdy są pokłóćci przypomina mu ona brzydką i przerażającą szkaradę.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna polega na kontraście między czterema wersami utworu, a pozostałymi pięcioma. W pierwszej części kobieta jest wychwalana, a w drugiej wręcz przeciwnie obrzydzana.
- Koncept w wierszu „Niestatek” polega na użyciu pięknych epitetów do opisanie stabilnej relacji, natomiast za pomocą wyrazów przeciwstawnych przedstawia uczucia w negatywny sposób, gdy relacja między kochankami uległa zmianie po kłótni. Użyty został wizerunek majestatycznego ciała oraz obraz odrażającego ciała.
- Koncept w wierszu „Niestatek” polega na pokazywaniu słów o przeciwnym znaczeniu. Skrajnie różnych obrazów tej samej kobiety. Ten koncept pomaga ukazać jak zmienia się oczy, czoło, policzki po kłótni. W ten sposób autor chciał ukazać zmiany po kłótni.

Zdający bardzo często formułowali odpowiedzi tylko nawiązujące do wiersza, czasem zniekształcające jego wymowę:

- *W wierszu mowa jest o zmienności uczuć.*

To, co napisał zdający jest prawdą, ale odpowiedź jest zbyt lakoniczna, aby uznać ją za wyjaśnienie, na czym polega koncept.

³ *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2024 roku. Język polski*, https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informacje_o_wynikach/2024/sprawozdanie/sprawozdanie_matura_2024_polski_F23.pdf.

⁴ We wszystkich zacytowanych rozwiązaniach zachowano oryginalny zapis.

Niżej odpowiedzi falsyfikujące sens utworu:

- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna polega na ukazaniu przemijania. Początkowo człowiek jest idealny jednak, gdy dojdzie do nieścisłości całość zmienia się drastycznie i negatywnie. Uroda przemija, wszystko nabiera innego charakteru.
- Koncept w wierszu Jana Andrzeja Morsztyna polega na przedstawieniu opisu procesu starzenia się, zmian, które zachodzą w wyglądzie, dzięki wyszukanemu i nietypowemu opisowi tych zmian.
- Polega na ukazaniu jaką symbolikę pełnią nasze części ciała, ale także porozumiewaniem się.
- Koncept w wierszu polega na ukazaniu zmienności kobiety. Zaskakującym sposobem rozumowania jest to, iż najpierw kobieta jest opisana jako piękna, niezwykła, jednak potrafi ona się zmienić w brzydką.
- Koncept w wierszu polega na zastosowaniu i nadaniu barw treści. Dzięki konceptowi możemy obrazowo zinterpretować utwór np. włosy złotem, czyli możemy się domyślać, że chodzi o włosy koloru blond.

Zgodnie z przewidywaniami maturzyści często ograniczali się do wskazania środków poetyckich w utworze Morsztyna:

- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana Andrzeja Morsztyna polega na pokazaniu obrazu kobiety przez liczne wyszukane metafory. Morsztyna prezentuje nam kobietę wyglądającą na martwą, co możemy odgadnąć z jego porównań.
- Koncept w wierszu „Niestatek” polega na sposobie rozumowania i obrazowania np. „oczy są ogniem (...)” „Usta koralem, purpurą jagody”.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana Andrzeja Morsztyna polega na porównywaniu części twarzy swojej ukochanej do rzeczy takich jak ogień czy perzyna oraz na stosowaniu epitetów takich jak bladym, zsiadłym, szkapia.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna polega na zastosowaniu nieoczywistych metafor, które mają zobrazować kobietę. Konstrukcja wiersza i użyte porównania części ciała do różnych zjawisk mają zaskoczyć czytelnika.
- Koncept w wierszu polega na zaskakującym opisanie kobiety jako pięknej, a potem brzydkiej. Zaskakują porównania jej urody do nieładnych nieestetycznych rzeczy, np. włosy jak pajęczyna.
- Czytając wiersz kreujemy obraz, aby móc sobie lepiej wyobrazić treść. Koncept jest tutaj ukazany przez zastosowanie porównań.

Zdarzało się, że zdający parafrazowali podaną definicję konceptu:

- Koncept w tym wierszu polega na tym, że został napisany w sposób zaskakujący.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana Andrzeja Morsztyna polega na tym, że autor chce zaskoczyć odbiorcę używając kunsztownych określeń.
- Koncept w wierszu polega na nadaniu mu zaskakujących, nietypowych sposobów interpretacji. Autor używa konceptu aby uwydatnić swój tekst.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana Andrzeja Morsztyna polega na niecodziennym, zaskakującym obrazowaniu.

Niekiedy zdający dowodzili niezrozumienia tekstu oraz polecenia i budowali niekomunikatywne wypowiedzi:

- Koncept w tym wierszu polega na pomijaniu słów, bez których czytelnik w dalszym ciągu może zrozumieć sens utworu. Sposób wystawiania także jest doniosły, patetyczny. Obrazowanie w tym fragmencie ma dostojny charakter.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna, polega na porównaniu i upiększeniu słów jak i znaczenia by czytelnik mógł bardziej wytenrzyć wyobraźnię i po przeczytaniu zastanowić się co przeczytał. Autor w ten sposób buduje z czytelnikiem więź.
- Koncept w wierszu Niestatek polega na tym, że nasze oczy są odzwierciedleniem tego, że nie wiemy, czego tak naprawdę możemy się spodziewać, ponieważ robimy dobrze, ale jednak nie wychodzi to na nasze.
- Koncept polega na tym, że Morsztyn pokazuje w wierszu części ciała jako rzeczy i porównuje je do innych rzeczy.

Pojawiały się także odpowiedzi, w których zdający, sugerując się podaną definicją, zwracali uwagę na coś, co dla nich było zaskakujące, ale nie prowadziło do trafnych wniosków z powodu braku wiedzy z zakresu poetyki i historii literatury:

- Koncept w wierszu polega na nietypowym budowaniu utworu. Co drugi wers jest napisany od akapitu.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Jana A. Morsztyna polega na użyciu archaizmów, co różni go od współczesnych poetów oraz nietypowa budowa, ponieważ użył akapitów w co drugim wersie.
- Koncept w wierszu „Niestatek” Morsztyna polega na opisanu przez niego, prawdopodobnie jakiejś kobiety w sposób bardzo romantyczny.

Często zdarza się, że maturzysta rozpoczyna odpowiedź poprawnie, ale w jej zakończeniu dowodzi niezrozumienia problematyki podanego tekstu, jak w zacytowanym niżej rozwiązaniu:

- Za pomocą metafor i porównań Jan Andrzej Morsztyn opisuje relacje kobiety z mężczyzną. Mówi, że wszystko jest zmienne i zależne od sytuacji. Wiersz może być odczytywany jako przedstawienie sytuacji politycznej kraju.

Polemiki trochę na niby

Zadaniu 10. można postawić zarzuty z punktu widzenia maturzysty i nauczyciela. Po pierwsze – konieczność odczytywania wiersza, który zdający widzi po raz pierwszy. Po drugie – trudny, archaiczny język barokowego utworu, opatrzonego licznymi przypisami. Po trzecie fakt, że utworom barokowym poświęca się niewiele czasu – hasło w podstawie programowej brzmi *wybrane wiersze poetów epoki baroku*⁵. Po czwarte – rozbudowana formuła zadania, które składa się z kilku elementów: definicji, wiersza oraz polecenia, a za zadanie można uzyskać maksymalnie tylko 1 punkt.

⁵ https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/DU_programowej_2024.pdf

Odniosę się do tych zarzutów. Pierwszy z nich wynika z obawy, że jeżeli maturzysta nie zna tekstu, o którym ma pisać, nie poradzi sobie. Taka obawa jest bardzo niepokojąca. Dlaczego? Otóż ważną umiejętnością, którą kształci się w szkole, jest umiejętność: *I.1.7. Kształcenie umiejętności czytania, analizowania i interpretowania literatury [...]*⁶. Dodam, że pracy z tekstem literackim wymaga się na egzaminie ósmoklasisty, bo jest to umiejętność niezbędna w życiu. Absolwent szkoły średniej powinien umieć czytać, analizować i interpretować przeczytany tekst. Poza tym, jeżeli krytykujemy przeładowanie podstawy programowej treściami i tzw. pamięciówkę, która obowiązuje w szkole, musimy z perspektywy ucznia przyjąć, że poznawanie tekstów danego autora służy ćwiczeniu pracy z innymi tekstami, nie tylko z utworami tego autora. Nauczyciel przecież nie ćwiczy wyłącznie interpretacji konkretnego tekstu, ale uczy pracy z każdym tekstem o podobnej konstrukcji, podobnym przesłaniu. W przypadku pracy z *Niestatkami* trzeba wspomnieć koniecznie o niezbędnym w życiu korzystaniu ze źródeł, z przypisów, z definicji.

Wątpliwość druga to utrudniająca odbiór archaiczność utworu. Większość dzieł poznawanych w szkole napisana jest językiem archaicznym dla współczesnego maturzysty. To temat na inną dyskusję, która z pewnością prędzej czy później nastąpi. Trudno przecież w ogóle nie czytać w szkole Kochanowskiego, Mickiewicza czy Prusa. Opatrujemy więc teksty wykorzystywane w podręcznikach i na egzaminie coraz większą liczbą przypisów. Jednak krótki tekst, z dołączonymi wyjaśnieniami wszystkich wyrazów czy frazeologizmów, których odbiorca może nie zrozumieć, staje się jasny. Można z nim pracować. Dodam jeszcze, że inne barokowe wiersze poznane na lekcjach powinny pomóc w podjęciu pracy na egzaminie, a wcześniej, jeszcze w szkole, podczas wykonywanych ćwiczeń. Nauczyciele przeprowadzają wiele ćwiczeń, korzystając z kart pracy. Materiałów tego typu jest dużo, sprawdzajmy więc i weryfikujmy jakość ćwiczeń, po które sięgamy, i koniecznie omawiamy poziom wykonania zadań przez uczniów.

Z tym, co napisałam powyżej, łączy się obawa, że wybranym utworom barokowym poświęca się w szkole niewiele czasu. Jednak ten czas się poświęca. Poza tym maturzysta przygotowany do świadomego odbioru tekstów literackich na różnych poziomach (kluczowa umiejętność kształcona na każdym poziomie edukacji) radzi sobie z tekstem, który czyta, bo w toku nauki w szkole interpretował samodzielnie utwory literackie. Warto zadać sobie pytanie: ile razy podjęłam samodzielną pracę z tekstem na podstawie tego, co usłyszałam od nauczyciela, youtubera, korepetytora? Istotne są także pytania: ile razy oczekiwałam od moich uczniów samodzielnej pracy z tekstem? Jak ich tego uczyłam? Jak sprawdzałam i omawiałam ich samodzielną pracę? Jaki *feedback* im dawałam? Czy zachęcałam moich uczniów i słuchaczy do samodzielności?

Maturzyści czasem mówią, że nie opłaca im się rozwiązywać bardzo rozbudowanych zadań za 1 punkt. Można przyjmować różne taktyki podczas rozwiązywania zadań na egzaminie, ale pochapna rezygnacja z rozwiązania zadania nie jest słuszna. Po ogłoszeniu wyników okazuje się, że każdy punkt może być potrzebny do uzyskania pożądanego procentowego wyniku. Warto odpowiedzieć, że to

⁶ Tamże.

zadania historycznoliterackie są inwestycją w wynik egzaminu. Podejmując je, mamy szansę na zgromadzenie punktów, bo materiał, na którym bazują, jest znany. Poza tym omawiane zadanie wcale nie odstraszało swoją objętością, bo frakcja opuszczeń w tym przypadku nie była duża. Maturzyści podczas egzaminu nie uznawali tego zadania za trudne, rozwiązywali je, ale często nie potrafili tego dobrze wykonać. Co do punktacji, to zadania historycznoliterackie są tak punktowane, że aby uzyskać punkt, trzeba zmierzyć się z problemem i go rozwiązać. Liczba punktów zależy od liczby problemów. Widzę tu kłopot innego rodzaju, a mianowicie nieumiejętność formułowania odpowiedzi przez maturzystów. Zadania krótkiej odpowiedzi w teście wymagają właśnie krótkiej, konkretnej odpowiedzi, sformułowanej ściśle na temat. Tego trzeba się nauczyć i można się nauczyć. Maturzyści dysponują mnóstwem materiałów, mogą i powinni zapoznawać się z przykładowymi odpowiedziami w arkuszach i uczyć się w taki sposób redagować własne. Nauczyciele najpierw muszą sprawdzić, jak ich uczniowie radzą sobie z rozwiązywaniem zadań, i ćwiczyć z nimi tę umiejętność.

Wspólna praca uczniów i nauczyciela jest niedoceniana. Zamiast przeprowadzać wiele testów, lepiej wspólnie przećwiczyć ich rozwiązywanie, żeby nauczyć rozwiązywania zadań. Najpierw uczyć, nauczyć, dopiero potem sprawdzać i koniecznie udzielać odpowiedzi zwrotnych. Musimy też tłumaczyć uczniom, że korzystanie z dostępnych źródeł, głównie internetowych, musi być rozsądne i etyczne. Skłonność do bezmyślnego powielania treści podanych w podręczniku, a częściej na stronie internetowej, dała o sobie znać w odpowiedziach będących parafrazami definicji podanej w zadaniu.

Podsumowanie

Z punktu widzenia nauczyciela zadanie 10. jest zadaniem dobrym, bo sprawdza wiedzę i umiejętności, nad którymi nauczyciel pracuje z uczniem na wszystkich etapach kształcenia. Jest to dobre zadanie także z punktu widzenia ucznia/absolwenta, który przygotował się do egzaminu i nie lubi zadań odtwórczych. Takich uczniów/absolwentów powinno być jak najwięcej, bo to oni poradzą sobie na studiach i w życiu.

Netografia

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Arkusze_egzaminacyjne/2024/Język_polski/poziom_podstawowy/MPOP-P1-100-2405-zasady.pdf

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/DU_programowej_2024.pdf

Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2024 roku, <https://cke.gov.pl/egzamin-maturalny/egzamin-maturalny-w-formule-2023/wyniki-sprawozdania/sprawozdanie-z-egzaminu-maturalnego-w-2024-r/>.

Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2024 roku. Język polski, https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informacje_o_wynikach/2024/sprawozdanie/sprawozdanie_matura_2024_polski_F23.pdf.